

ORTAK KÜLTÜRÜN OLUŞTURULMASINDA ÖĞRETMEN, ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARININ ROLÜ VE ÖNERİLER

Doç. Dr. Emine KOLAÇ

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Giriş

Küreselleşme rüzgârının hızla estiği ve her şeyi değiştirdiği, önüne katıp götürdüğü günümüzde en büyük yıkımın kültürler ve kültürün temel taşıyıcısı olan diller üzerinde olduğu şüphe götürmez bir gerçek. Bu rüzgâr karşısında bütün ülkelerde ve kültürlerde olduğu gibi Türk Dünyası ülkelerinde de kültürel zenginliğin yitirilmesi ve kültürel yıkımın ortaya çıkması tehlikesi belirmiştir. Bu tehlikenin, kültür erozyonunun önüne geçmek gerekmektedir. Bu da ancak Türk coğrafyasında yaşayan gençliğe kültürel bilinci yerleştirmekle mümkündür. Bu noktada eğitime büyük sorumluluklar düşmektedir.

İletişim teknolojileriyle insanların, toplumların birbirinden etkilenme hızının anlık zaman dilimlerine indiği, yaşananların toplumlara, ekonomilere ve bireylere şiddetli dalgalar gibi çarptığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin toplumların kültürlerinde yarattığı en ufak değişim, aileden toplumsal yaşama, çalışma yaşamına, ekonomiye, eğlence anlayışına, ikili ilişkilere kadar yansıyan pek çok farklılaşmayı beraberinde getirmektedir (Kağıtçıbaşı, 1988, 275).

Küresel kitle kültürünün akıl almaz bir teknolojik destekle dünyanın her yerinde olduğu, hiçbir kültür biçiminde görülmediği kadar endüstriyel bir boyut kazandığı açıkça ortadadır. Tasarlanan, biçimlendirilen ve dünyayı pazar olarak gören bir boyuta sahip olan küresel kültür bu özelliğiyle kendisine karşı

direnmeyi neredeyse olanaksız kılmaktadır (Kahraman, 2003, 11). Yaşanan bu durum dünya üzerindeki kültürler açısından ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Tehlike sadece kültür bağlamında görünse bile kültürün derin anlamı, kapsamı düşünüldüğünde aslında çok daha geniş boyutlu olduğu fark edilecektir. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak millî kültürlerin giderek benzeşeceğinden söz edilmeye başlanması, günümüzde kimlik konusunun tartışılıyor olmasının önemli bir sebebi olarak gösterilebilir. Ulus-devlet, ulusa dayanan bir sistemdir ve ulusun varlığını devam ettirmesi süreklilik gösteren bir milli kültür politikasını gerektirmektedir (Poyraz, 1998, 80).

Her ne kadar küreselleşme sürecinin kültürel zenginliğin önünü açtığı, kültürel alışverişi hızlandıracağı yönünde yaklaşımlar, bakış açıları olsa bile dünyanın her yerinde insanların yaşam tarzlarının, zevklerinin, yediklerinin, içtiklerinin hayata bakışlarının aynılaşmaya başlaması bir “çokluğa” değil, “tekliğe” doğru hızlı bir gidişin varlığını göstermektedir. Dünya artık McDonalds’da hamburger yiyen, CocaCola içen, Marlboro marka sigara içen, Hollywood filmleriyle neşelenen, hüznlenen, Microsoft’un bilişim teknolojisini kullanan insanların oluşturduğu, üretilenin potansiyel alıcısı olan, tüketim canavarı insanların oluşturduğu küçük bir köy olma yolunda tek tipleşmeye doğru hızla ilerlemektedir.

Atalardan miras kalan maddi-manevi değerler bütünü olan kültür, millet kavramının temellerinden biridir ve insanın içinde yaşadığı toplumdaki kazanıldığı bütün yetenek ve alışkanlıkları kapsar (Kafesoğlu, 1992, 15). Kültür toplumsaldır. Kişi, içinde yaşadığı toplumun kültüründen soyutlanamaz. Kültür tarihseldir, uzun bir yaşam dilimi içinde olgunlaşır. Kültür bir yaşam biçimi, bir toplumsal davranıştır (Artun, 1996, 12). Geçmişle gelecek arasında kurulan bir köprüdür. Ulusal varlıkla özdeşdir. Birinin yokluğu diğerrinin de yokluğuna işaretir. Millet devamlılığı, kültür değerlerinin, kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Küreselleşme ile birlikte kültüre bilinçle yaklaşma, koruma sorumluluğu her zamankinden daha fazla önem kazanmaktadır. Bu açıdan programlara, öğretmenlere ve ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir. Eğitimin temel işlevi kültürü yeni kuşaklara aktarmaktır. Kültürün yeni nesillere aktarılması ve kültürel birliğin sağlanmasında eğitimin önemli bir rolü vardır. Eğitim programları, öğretmenler ve ders kitapları kültürün korunmasında, gelecek nesillere aktarılmasında temel bileşenler olarak ifade edilebilir. Kültürün kalıcı ve sağlam bir şekilde aktarımı; kültür öğelerini gerçekçi bir şekilde ele alan eği-

tim programları, bu programlarla yetişen, bilgi ve birikim kazanan öğretmenler ve bu amaç doğrultusunda özenle hazırlanan ders kitapları ile mümkündür.

Öğretmen Yetiştirme Programları ve Lisans Dersleri

Türk Dünyası Lisans Eğitim Programı

Ortak kültürün oluşması ve geleceğe aktarılmasında temel işlevi kültür aktarımı olan eğitim alanında ciddi bir planlamaya gereksinim vardır. Bu planlamada ilk adım eğitim-öğretim programlarının oluşturulmasıdır. Her yıl yurtdışına Türkçeyi ve Türk kültürünü öğretmekle yükümlü öğretmenler gönderilmektedir. Gönderilen öğretmenlerin yetiştikleri lisans programları birbirinden farklılık gösterdiğinden alınan eğitimler de farklıdır (Yabancı diller eğitimi, sınıf öğretmenliği, Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği, vb.). Oysa çok özel bir görevi yerine getirmekle yükümlü öğretmenlerin tek kaynaktan ve özenle hazırlanmış uzun soluklu bir programdan geçmeleri üstlenilen görev ve sorumluluğun başarıyla yerine getirilmesinde oldukça önemlidir. Nitekim öğretmenlerin gittikleri yerde pek çok sorun yaşadıkları da bilinen bir gerçektir. Bu sorunların çözümü için önerilen, sunulan hizmet içi eğitim programları da gelip geçici çözüm olmaktan öteye gitmemektedir.

Öğretmenlerin tek kaynaktan yetişmesi sorunların çözümü kapsamında önemli bir çıkış noktası olarak görünmektedir. Bu da “Türk Dünyası” bölümlerinin açılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu bölümler aracılığıyla yurtdışına gönderilecek, Türkçeyi öğretecek, Türk kültürünü tanıtacak, ortak kültürün oluşmasında kilit rol oynayacak öğretmenler tek kaynaktan yetişecek, böylece ortak kültürün tanıtılması, yayılması daha kolay, sistemli ve bilinçli olarak gerçekleşecektir.

Öğretmen Yetiştiren Lisans Programlarında “Kültür” ve “Türk Dünyası” Dersleri

Eğitim sistemleri içindeki eğitim kurumlarının istendik davranışlarla donanmış bireyler yetiştirmesi, uygulanan eğitim programlarına bağlıdır. Eğitim programı, eğitimde amaçların gerçekleştirilmesinde temel araç olarak gösterilebilir.

Bilişim teknolojisindeki gelişmeler tüketim ve kitle kültürünün yayılması, hayat tarzlarının giderek tekdüzeleşmesi, ulusal kültür ve kimliklerin zayıflaması gibi sonuçları da beraberinde getirdiği (Özyurt, 2002, 112-113) ve giderek “tek tipleşmeye”, “aynılaşmaya” doğru bir yönelimin olduğu göz-

lenmektedir. Son dönemlerde küreselleşme kavramına dünya genelinde homojenleşmeyi ifade eden bir anlamın yüklenmiş olması (Usiner, 1993, 169) da bu gerçeğin ifadesi olarak gösterilebilir. Bütün bu gelişmeler millî kültürleri ve dilleri olumsuz yönde etkilemiş, yok olan değerleri, kültürleri, kültürel kimlikteki belirsizleşmeyi, dil ölümlerini de beraberinde getirmiş, hem kültür hem de dil açısından kimliksizleşme sürecini başlatmıştır.

Bu süreç karşısında kültürlerin ayakta kalması bilinçli insanlarla mümkündür. Bu bilinci oluşturmak ciddi bir öğretmen yetiştirme politikası izlemeyi zorunlu kılar. Çünkü bu bilinci yerleştirecek kitle yeni nesle şekil veren, onları eğiten öğretmenlerdir.

Bu politikanın en önemli adımlarından biri öğretmen yetiştirme programlarına “Kültür” ve “Türk Dünyası” derslerinin konulmasıdır. Bu dersler aracılığıyla ilkökul, ortaokul ve lise düzeylerinde görev yapan öğretmen adayları bilgi ve birikim kazanacak, bilinçlenecek, mezun olup öğretmen olarak atandıktan sonra da sahip oldukları bilgi ve birikimi öğrencileriyle paylaşacaktır. Çünkü sahip olunmayan bilgi ve birikimin, bilincin aktarılması mümkün değildir.

Ders Kitapları

Eğitimde, hedeflere kısa sürede ulaşmada, öğrenmenin kalıcı olmasında araç ve gereçlerin önemli rolü vardır. Bu nedenle öğretmenlerin, çeşitli öğretim materyallerinden yararlanmaları, sınıf içinde çoklu ortam oluşturmaları gerekmektedir (Demirel, 2000, s. 129). Öğrencide istenilen davranış değişikliklerini oluşturmak, öğretim sırasında dikkatini toplamak, ilgisini artırmak ve devam ettirmek amacıyla çeşitli eğitim araçlarının kullanıldığını görmekteyiz. Bu eğitim araçlarının en önemlisinin “ders kitapları” olduğunu söyleyebiliriz.

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin planlanmasında, uygulanmasında, değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde ders kitabının önemli rolü vardır. Kitap, sınıfta öğretmen ve yazı tahtasından sonra en sık başvurulan bir araçtır (Alkan, 1995, 126). Okulda yapılan öğrenme ve öğretme süreçlerinde kullanılan eğitim araçları arasında ders kitapları “tamamlayıcı öğretim materyalleri” arasında yer alır. Öğretimde, öğretmenin en önemli yardımcısıdır. Öğretmenlerin ve yetişkinlerin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden bir araçtır (Çalık, 2001, s. 1). Ders kitapları, öğretim programlarında yer alan konulara ilişkin bilgiyi planlı, düzenli ve aşamalı bir şekilde içerdiği için, geliştirilen diğer modern ders araç-gereçlerine rağmen öğretmen ve öğrencilerin temel başvuru kaynağı, vazgeçilemeyen ders aracı olma özelliğini korumuştur.

Öğretmen ve öğrencilerin sürekli olarak karşı karşıya olduğu ders kitaplarının niteliğinin yükseltilmesi aynı zamanda eğitimin de kalitesini yükseltecek, eğitim programında belirlenen amaçlara daha kolay ulaşılmasını sağlayacaktır.

Kültürün sonraki kuşaklara aktarılmasında eğitimin önemli bir rolü vardır. Kültür hangi açıdan ele alınırsa alınsın eğitim kültüre köprü olma özelliğiyle her zaman karşımıza çıkmaktadır (Başgöz, 1999: 38). Okullardaki eğitim ve öğretimin esas görevi kültürün kuşaklara aktarılmasını ve devamını sağlamaktır. Bu durumda kültürün aktarıcısı konumunda olan öğretim programlarının, öğrencilere kültürün rahatlıkla aktarılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi, ders kitaplarında da bu amacı gerçekleştirecek metinlere ve etkinliklere yer verilmesi gerekmektedir.

İlkokul ve ortaokul ders kitaplarına bakıldığında Türk Dünyasına yönelik birikim oluşturacak, farkındalık yaratacak bir içeriğin neredeyse hiç olmadığı, lise ders kitaplarında yer alanların ise çok silik ve yetersiz olduğu görülmektedir. Kültürü koruma ve geleceğe aktarma bir birikim ve bilinç olayıdır. Ders kitapları ise bu haliyle birikim ve bilinç oluşturmaktan uzaktır.

Bu gerçekten hareketle en kısa sürede ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi, bilmece, atasözleri, efsaneler, destanlar, ninniler, el sanatları, yemek kültürü, vb, ortak kültür unsurlarının ders kitaplarında yer alması gerekmektedir. Bu, Türk Dünyası ve kültürüne yönelik birikim ve duyarlılık oluşturulması açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenlemeler, coğrafyada yaşayan her Türk gencinin değerler dünyasına yerleşerek, Türk dünyasında ortak bilincin oluşturulmasında önemli işlevler üstlenecektir.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşme rüzgârının hızlı bir şekilde estiği ve ulusal kültüre yöneldiği günümüzde ulusal kültüre, halk kültürüne bilinçle yaklaşma, koruma sorumluluğu her zamankinden daha fazla önem kazanmaktadır. Kültürün en canlı, en birleştirici, milli şuuru besleyici, güçlendirici öğelerine derslerde yer verilerek kalıcılığı sağlanır, aktarımı kolaylaşır. Bu görevin yerine getirilmesinde en büyük sorumluluk eğitim programlarına, öğretmenlere ve ders kitaplarına düşmektedir.

Öğretmen adaylarına, ilk, orta ve lise öğrencilerine kültürü tanıtmaya, sevdirmeye, onu koruma sorumluluğunu kazandırmaya ders programları ve ders kitapları üstlendikleri kültür aktarımı görevini yerine getirebiliyor mu? Bu durumun araştırılması gerekmektedir. İlk, orta ve lise ders kitaplarının içeriklerinin

“Türk Dünyası” ve “kültür” odaklı olarak incelenerek var olan durumun ortaya çıkarılması, içeriklerin bu konuları kapsayacak, bilinç ve duyarlılık oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmesi kültür öğelerini tanıtmaya, korumaya yönelik bilinç oluşturulması açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim Fakültelerinde Türk Dünyası bölümlerinin açılması, Türkçe öğretimi ve kültür aktarımı sorumluluğunu taşıyan öğretmenlerin tek kaynaktan sistemli, planlı ve istenen amaçlara uygun olarak yetiştirilmesi ortak kültürün oluşmasında önemli bir adım olacak, bu kapsamda yaşanan sorunları da en aza indirecektir.

Eğitim Fakültelerinin lisans programlarında eğitim gören öğrencilerin Türk Dünyası ve kültür konularındaki birikimlerinin araştırılması, var olan boşluğu doldurmak için “kültür” ve Türk Dünyası” içerikli zorunlu ve seçmeli derslerin açılması öğretmen adaylarında farkındalık ve sorumluluk bilinci oluşturmada önemli rol oynayacaktır.

Kaynakça

- Alkan, Cevat (1995). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Artun, Erman (1996). *Günümüzde Adana Aşıklık Geleneği ve Aşık Feymani*. Adana: Hakan Ofset.
- Çalık, Temel (2001). *Türkçe Ders Kitaplarının Biçim ve Tasarımı*. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Editör: Leyla Küçükahmet. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demirel, Özcan (2000). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık..
- Kafesoğlu, İbrahim (1992). *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1988). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kahraman, H. Bülent (2003), *Kitle Kültürü Kitlelerin Afyonu*, Agora, İstanbul.
- Özyurt, Cevat (2002). *Küreselleşme sürecinde kimlik ve farklılaşma*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Poyraz, Hakan (1998). “Bölünük Kimlik, Çatışan Medeniyet”, *Türk Yurdu*, Cilt 18, Sayı 127–128, Mart-Nisan, s. 74–81.
- Usiner, J.-C. (1993). *International marketing: a cultural approach*, Perntice-Hall International, Wiltshire.